

ספר
קרבו
אליצור

למוהר"ר מנצור מרזוק זצוק"ל

מסכת עבודה זרה

פרק כל הצלמים

[מ-מט]

פרק השוכר את הפועל

[סב-סה]

ספר קרבן אליצור

והוא שיטה על מסכת עבודה זרה
מדרג מ' ע"ב עד דף מ"ט ע"ב
ומפרק חמישי מדרג ס"ב ע"א עד דף ס"ה ע"א

הכינו וגם חקרו מעומק פלפולו הרב המובהק
כמהר"ר מנצור מרזוק נר"ו
בעיר אלהינו הר קדשו יפה נוף משוש כל הארץ
ירושלים תובב"א

ותשלם כל המלאכה בשנת
אשר יש להם שכר טוב בעמלם (תקל"ז) לפ"ק

(ע"פ נוסח השער דפוס ראשון)

ועתה יוצא לאור
במהדורה חדשה מתוקנת ומפוארת

ע"י
בנימין שפיגעל
לייקוואוד יצ"ו

בשנת אשר יש להם שכר טוב בעמלם (תשפ"ו) לפ"ק

לכל עניני הספר

בנימין שפיגל

54 Arosa Hill

Lakewood, NJ 08701

732-567-2376

spiegelbenny@gmail.com

מכון עלה זית

עריכת ספרים מרישא עד גמירא

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

FAX: 732.865.7002 | 732.387.7841

תוכן ענינים

הקדמת המו"ל	7
פרקי מבוא	9

ספר קרבן אליצור

הקדמת הרב המחבר נר"ו	א
הקדמת תלמידו של הרב המחבר ה"י	ד
פרק כל הצלמים [דף מ-מט]	ז
פרק השוכר את הפועל [דף סב-סה]	תלב
מפתחות	תשמח

תוכן ענינים שנתבארו בארוכה

רוב הספר כולל פירוש גפ"ת על סדר הדף, אולם בכמה מקומות האריך רבינו וכתב מערכות על ענייני הסוגיות, וסידרנו כאן מפתח לתוכן מערכות אלו.

פרק כל הצלמים

יב	בענין עבודת אדם מיראה
כה	בענין איסור חשד עבודה זרה [כביאור הסוגיא בדף יב]
לב	בדין צלמים שלמים הנמצאים בשוק
מד	צלמים התופסים בידם מקל אי הוו ודאי נעבדין או ספק נעבדין
מו	בדין תבנית יד ורגל של עבודה זרה וצלמים
נב	בדין עבודה זרה שנשתברה מאליה
נח	בענין ספק ספיקא לקולא
סה	בסוגיא (ה, ב) דמוכר בהמה בד' פרקים שצריך להודיע
עא	השלמת ענין ספק ספיקא
עג	אם ספק מוציא מידי ודאי בדרבנן ובסוגיא דחבר שמת והניח פירות
פח	בשיטת הרא"ם שלא אמרינן ספק דרבנן וספק ספיקא לקולא לכתחילה
צ	בדברי המשנה למלך בדין ספק טבל
קא	השלמת הענין בשיטת הרא"ם דמקלינן בספיקות רק בדיעבד
קו	בכירור שיטת הרמב"ם בדין בור שמטילים בו נפלים
קט	בדין ישראל המבטל אשירה
קיט	בדין קן באילן עבודה זרה
קלט	בדין עבודה זרה של ישראל שאין גוי מבטלה
קמח	באיסור עשיית מנורה כדמותה במקדש
קנז	בענין אמירה לנכרי במקום מצוה ובשאר איסורים
קסד	באופן איבוד עבודה זרה וחמין על ידי הטלה לים
קצא	בדין ציפוי עבודה זרה

תוכן ענינים שנתבארו בארוכה

3

רד	בענין בהמת מוקצה (בסוגיא דתמורה פרק ו)
ריא	בענין אבנים שנדלדלו והשתחוה להן
רב	בדין אבני הר למזבח
רכו	בענין משתחוה לקמה
רבח	בענין כפיית יורשים על פרעון חוב אביהם (בבא בתרא קכד, א)
רלא	אם עובר שנולד חשיב שינוי
רמ	בענין לולב של עבודה זרה (סוכה לא, ב)
רס	קונטרס דינא דמלכותא דינא (בבא קמא קיג, א)
ער	השלמת ענין קיום מצות באיסורי הנאה
ערה	בענין דיחוי בהדסים (סוכה לג, ב)
רעח	בשינוי המועיל בצמר בהמה
רפד	בדין צמר לציצית מבהמה שהשתחוה לה
רפז	בענין שנים הראויות לשירות הלויים (ערכין יג, ב)
רצב	בדין מים של רבים שנעבדו
שח	בדין קורה שקבעה בבנין ואיסור מעילה ועבודה זרה בבית (מעילה כ, א)
של	בדין הנאה מאיסורי הנאה שלא בדרך הנאתן
שמא	בדין המקדש באיסור הנאה דרבנן
שמו	בסוגיא דזה וזה גורם
שסג	בדין גידולי קונם וגידולי הקדש (נדרים דף מז)
שפו	בדין תנור שהסיקו באיסורי הנאה (פסחים כו, ב)
שצ	בדין גחלת של עבודה זרה (ביצה למ, א)
שצד	בענין ברכה על שלהבת עבודה זרה (ביצה למ, א)
שצח	בדין הפת הנאפית בעצי איסורי הנאה
תו	בהיתר הולכת הנאת האיסור לים המלח
תיד	בענין תקנת תערובת איסורי הנאה
תכג	אם הולכה לים המלח מתיר גם באכילה או רק בהנאה
תכח	במומאת איברי עבודה זרה (שבת דף פב-פג)
תכח	לישב קושיות המשנה למלך (שאר אבות המומאה פ"ו ה"ד)

פרק השוכר את הפועל

בדין חליפי איסורי הנאה.....	תלה
בענין הנאה מדמי פטר חמור.....	תסמ
בענין שיטת הרמב"ן שיש מצות אכילה בפירות שביעית.....	תעב
בגדר אכילת פועלים אצל בעל הבית.....	תעד
בדין איסור סחורה בפירות שביעית ובאיסורי אכילה.....	תפב
אם התירו לקנות איסור על מנת ליתנו במתנה לנכרי.....	תקא
אם מתנה כמכר במעשר שני.....	תקג
דין קניית דברים שאינם מאכל ושתיה במעשר שני.....	תקט
בדעת הב"ח להתיר שכר פועל ביין נסך בהקדים מלאכה לשכרו.....	תקכ
בדעת הארחות חיים דשכר פועל ביין נסך אסור לו ומותר לאחרים.....	תקכב
בדין איבוד שכר עבודה זרה.....	תקכו
בהיתר חליפי פירי שביעית הניתנים כשאיין הפירות בעין.....	תקכט
בדין ביעור פירות שביעית.....	תקלכ
בדין מעות איסור שניתנו שלא בשעת משיכה.....	תקמ
אי מהני מחילת הנגזל שיקנה הגולן למפרע.....	תקמט
בדיני קנין מטלטלין.....	תקסח
[אי מהני קנין דרבנן לענין דאורייתא ואם מהני קנין דאורייתא אחר שביטולו].....	תקסח
בענין שכר כתיבת הגט (בבא בתרא קסח, א).....	תקפח
אם ביאה קונה הטלה מדאורייתא ולענין מי שפרע.....	תקצג
בדין מעילה במעות צרורים וקשורים בקשר משונה.....	תרג
באיסור לפני עור בספק יעבור ובגדר לפני דלפני.....	תרד
אם עובר בלפני עור כשהנכשל יכול לעבור שלא על ידו (עבודה זרה ו, א).....	תרז
באיסור עשיית שותפות עם גוי.....	תריב
במעם איסור 'צאו ואכלו ואני פורע'.....	תרכב
[ואם יש שליחות לגוי לחומרא].....	תרכב
בדין המדיר אשתו שמעמיד לה פרנס (כתובות ע, ב).....	תרלכ

אם נוהג איסור ערלה בשל גויים	תרמה
אם ברייתא דאין עודרין איירי בכלאי חכרם או בכלאי זרעים	תרנא
בדין אמירה לנכרי בשאר איסורים (בבא מציעא ז', א)	תרנב
בענין איסור מקיים בכלאים	תרנט
בדין גוי שמכר עבודה זרה על מנת לקנות בדמיה אחרת	תרנא
בענין ביטול עבודה זרה ע"י גוי אי בעי מעשה	תרעז
אם רוצה בקיומו הוא סיבה לאסור לכולי עלמא או רק לזה	תרפ
באיסור הנאה ברוצה בקיומו	תרפא
בדין עבודה זרה דישראל שאין לה ביטול	תרצו
באיסור הריגת סתם גויים שאינם מקיימים ז' מצות	תרשג
אצל איזה גוי מותר לייחד יין	תרשא
בדין זיעת אוכלין (תשובת ריב"ש סימן רנח)	תרשז
בענין מיעוט בתערובת אי כמאן דאיתא	תשכט
בדין תערובת חוטי איסור בבגד	תשמ

הקדמת המוציא לאור

אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, שהחייני וקיימני עד הלום, לראות בהבשלת נדרי פרי רוחי, להוציא לאור עולם תורת אחד הגדולים מלפני כשלש מאות שנה, הלא הוא הגאון רבי מנצור מרזוק זצוק"ל מגדולי חכמי ירושלים עיה"ק, שחיבר ספר נרחב על מסכת עבודה זרה, אך ברבות הימים נטמן ונתכסה זיו תורתו.

רבינו נולד בארם צובא, בצעירותו נסע בירושלים ושם נתגדל לאילנא רברבא, עד ששימש בבית דינו של מהר"ט אלגאזי [בפתיחת הספר הבאנו בהרחבה את תולדות חייו]. כסתו היתה מוטלת בין גדולי ישראל דאז, וכפי שכינהו הג"ר דוד פארדו בספרו חסדי דוד וז"ל (תוספתא חולין פ"א הל' יא) "כבר עמד עליו אריה שאג הרב קרבן אליצור".

לפני כשנה בא לפני הרה"ג ר' ישראל מאיר ינקלביץ שליט"א, ראש חבורה בבית מדרש גבוה לייקוואוד ומראשי החבורה העוסקים במסכת עבודה זרה (כהיום יש ב"ה יותר משלש מאות אברכים ההוגים במסכת זו), ואייתי בידיה ספר נכבד על מסכת עבודה זרה אשר שמו יקבנו 'קרבן אליצור', אך מטושטש מאוד באותיותיו, וקשה מאוד ללמוד בו, ובפרט בסוגיות ארוכות וקשות בהאי מסכתא. כידוע אין הרבה ספרים כידוע על מסכתא זו, ואמרתי נעשה ונשמע, ואני מוכן להוציא לאור עולם ספר זה לתועלת הלומדים, ויהיה לזכות נכדי אלחנן חיים בן מרים זעלדא, לרפו"ש בקרוב ממש.

מיד הלכתי והדפסתי דוגמא - צילום של דפוס ראשון שאלוניקי תקל"ז, אולם היה הלימוד קשה מאוד, ולא הביא התועלת הרצויה. אמרתי בלבי שאחזור ואדפיס הספר בשלמות הראויה לתורת רב האי גאון, ומסרתי המלאכה להרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א מנהל מכון "עלה זית" אשר איתמחי גברא להוציא ספרי קודש במקצועיות ובשלמות, כדי להדפיסו ברוב פאר להגדיל תורה.

גם שלחתי בני הבה"ח פינחס אליהו נ"י עם מנין לקברו של רבינו ביום היארצייט ג' סיון בהר הזיתים.

הרבה עבודה נעשתה בספר, מלאכה שהיא חכמה, הגהה מדויקת, פיסוק וקיטוע ושילוב אלפי מראי מקומות בסוגרים, ועוד מעלות נכבדות, עד שממש פנים חדשות באו לכאן. גם הרבה ציטוטים הוספנו למטה בהגה"ה, ובפרט מספר 'יד דוד' המפורסם מרבי יוסף דוד זינצהיים על סדר הש"ס.

רבינו השאיר עוד חיבורים, בפרט חיבור על הלכות ברירה הנדפס בתוך ספר קרבן אליצור, ועוד חזון למועד. גם חיבר הרבה שו"ת, וכן ספר צור תעודה ביאור על הלכות שלוחין להרמב"ם, וספר בן פדהצור דרושים והספדים. הכל נכלל ונרמז בשם צור הרומז לשמו. ועיין במבוא באורך שהרחבנו על חיבורי רבינו.

חובתי הנעימה להביע שיר תהילה ותודה לאכסניא של תורה, בית היוצר הגדול "בית מדרש גבוה", בו מתקיים בדורנו במלוא המובן מאמרם ז"ל (מגילה כט.): "ואהי להם למקדש מעט, אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, ורבי אלעזר אמר זה בית רבינו שבבבל" - בית מדרשו של רבינו הגדול, מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל. את מקדש מעט זה שהקים מרן, ביסס והרחיב

והעמיק לנטוע ולייסד בנו הגדול, מרן הגרי"ח ש"ק קוטלר זצוק"ל, ומאז נתברכה נחלתם כהנה וכהנה בידם האמונות של מרנן ורבנן ראשי הישיבה שליט"א, ה"ה הגאון רבי אריה מלכיאל קוטלר, הגאון רבי ישראל צבי ניומאן, הגאון רבי דוד צבי שוסטל, והגאון רבי ירוחם אולשין, שליט"א.

בבית גדול זה קיבל אאמו"ר זצ"ל תורה מפי רבו הגדול מרן הגר"א זצוק"ל ואף יצק מים על ידיו בשימוש חכמים, וכן למד בצוותא עם מרן הגרי"ח ש"ק זצוק"ל. וכן זכיתי גם אני בעקבותיו להתקשר עם האי בית אולפנא רבה במשך כ"ה שנות לימודי בו, ובחסד ה' זכיתי עוד להסתפח ולעמוד ולשרת בבית ה' כספרן ראשי ומנהל הספריות התורניות שע"י בתי המדרשות ואוצרות הספרים של הישיבה הק', אשר גם שימשו כאכסניא נאותה מאין כמוה לעריכת הספר דנן. יתן נא ה' הטוב עוז ותעצומות הקודש בידי ראשיו הנערצים שליט"א, להגדילו ולהאדירו, בהרחבת גבולותיו עוד ועוד, הן בהוספת צורבי דרבנן בכמות ובאיכות, והן בהתפשטות מעגלי השפעתו הק' על פני תפוצות ישראל, כהכנה הראויה להתגשמות הייעוד הנבואי "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", במהרה בימינו אמן.

"מה' אשה משכלת" - ה"ה רעייתי הנאמנה שתחי' העומדת לימיני תמיד במסירות נפלאה, באהבתה הגדולה לתורה ולחיי תורה, ובה הנני תולה גם את זכותי להוציא הספר וזכות גידול ילדינו היקרים שי' בתורה ויראת שמים לתפארת. בזכותה אף אוחיל לחדש ה' שיוסיף ללוותנו, בבית מלא ברכת ה', בנים מאירים בתורה ובכל מלאכת עבודת הבורא, ונהיה אנחנו וצאצאינו כולנו יודעי שמו יתברך ולומדי תורתו לשמה, אמן ואמן.

אין המלאכה נקראת אלא על שם גומרה, הני צנתרי דדהבא, ידידי הנאמנים שהצטרפו אל המפעל להגדיל תורה ולהאדירה, הלא הם ר' יעקב וגן, ר' מאיר פישל, ר' נפתלי נתן ניימאן, ר' בנימין וועבר, וכן עוד אנשי-מעלה שנדבם לבם להוצאות הספר. יתברכו בברכת ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת, אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד.

ברכות והודאות לאחי הרה"ג ר' ברוך מרדכי שפיגעל שליט"א ולבני ר' אלחנן אלטר נ"י על עזרתם בהוצאת הספר. יתברכו מן השמים בכל מילי דמיטב.

התודה והברכה למכון עלה זית בראשות הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א ואתו עמו הרב יהודה ראטה שליט"א, שהשקיעו במסירות לילות כימים להוציא לאור עולם מקחו של צדיק על צד היותר טוב, מרישא עד גמירא. יהי רצון שתשרה ברכה במעשי ידיהם ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

יהי רצון שזכות רבינו תעמוד לי ולמשפחתי ולנכדי ולכל המסייעים להתברך בברכת התורה, ונזכה שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם.

הכ"ד המייחל לזכות רבינו המחבר שתחול עליי ועל כל הנלוים אלי במפעל קדוש זה.

בנימין שפיגעל

באאמו"ר הרה"ח ר' אברהם אלחנן זצ"ל

בן הרה"צ רבי פנחס אליהו אדמו"ר מאוסטרוב - קאלושין זצ"ל

מגזע גדולי וקדושי ארץ ז"ע

לייקוואוד יצ"ו, תשפ"ו

פרקי מבוא ותולדות

בעמדנו בשער המהדורה החדשה של ספר קרבן אליצור, אמרנו לפרוש יריעה לתולדותיו של רבינו המחבר, הלא הוא "הרב המובהק השקדן בתורה"^א רבי מנצור מרזוק זצ"ל, מגדולי חכמי ירושלים לפני כ-250 שנה. לא רבות הידיעות אודותיו, והמעט שבידינו נאסף מספרי רושמי קורות הדורות וממאמרים שונים^ב, וכן ע"פ פרטים ביוגרפיים המוזכרים בתוך ספרי רבינו.

תולדות הגאון רבי מנצור מרזוק זצ"ל

רבינו נולד בשנת תפ"ג בעיר ואם בישראל חאלב שבסוריה - היא ארם צובא, שהיתה עיר מלאה תורה וחכמה מימי קדם^ג. שם אביו ואמו לא נודעו לנו^ד.

אביו נפטר בגיל צעיר ורבינו לא הכירו. רבינו גדל בעוני ובמחסור, והיה כרוך אחר אמו שפרנסה את המשפחה במאמצים רבים. למרות קושי הפרנסה, התעקשה אמו לשלחו לבית המדרש יחד עם אחיו הגדול, ר' סעדיה, למען ישקדו על התורה. רוב הנערים באותה תקופה היו יוצאים לעסוק במלאכה לסייע להוריהם בפרנסת הבית, אולם צדקנית זו לא הניחה לבניה ליטול חלק בפרנסת הבית, וכל חפצה היה שיעסקו בתורה ובעבודת ה'.

רבינו מפליג הרבה בשבחה: "ואולם חיובא רמיא עלי לשבח ולפאר למעשה ידי א'ם מחזקינא טיבותא עלי'... נפש עמלה על המחיה ועל הכלכלה ואף השמלה ותתן טרף לביתה"^ה.

לאחר שרבינו ואחיו קנו תורה וחכמה בחאלב, וראו ברכה בלימודם, עלו לירושלים עיר הקודש, למען יוכלו להתעלות בתורה כפי ערכם. ירושלים של מעלה באותה תקופה היתה מרכז תורני שממנו תצא תורה, היו בה ישיבות רבות, וגדולי תורה רבים ומפורסמים קבעו משכנם בתוכה. בין חכמי ירושלים בעת ההיא, יש למנות את החיד"א, האור החיים, מהרי"ט אלגאזי, רבי ישראל מאיר

א. לשון המצבה.

ב. ביניהם נזכיר את 'תולדות חכמי ירושלים' (פרומקין, חלק ג עמודים 101-102), הקדמת ספר 'מלל לאברהם', מאמרו של הרב אליהו בר שלום מצאצאי רבינו (מוסף יתד נאמן ע"ק בהעלותך תשמ"ט), ועוד.

ג. כבר רבי סעדיה גאון ישב בה, ואף הרמב"ם משבח אותה שיש בה 'מקצת חכמים ועוסקים בתורה'. בין גדולי התורה שישבו בה, נזכיר את רבי דוד הנגיד (השני - דור ששי להרמב"ם), והרבנים למשפחות דוויק, הררי-רפול, חמווי, לניאדו, סתהון, עבאדי, עטייה, ענתיבי, קצין, שְׁרִיָם - ועוד רבים וגדולים.

ד. באותה תקופה חי בירושלים רבי חננאל מרזוק (סלאמיה), "זקן ונשוא פנים חונן דלים, כבוד שמו ראש המשרה", נפטר ז' מר חשון התק"ט. פרומקין כתב שהוא 'ראש המשפחה' של רבינו.

ה. הקדמתו לקרבן אליצור. ועוד כתב בהקדמת צור תעודה: "הן אני נשארתי דל ורזה, משנגנו אב, והאם רובצת על הבנים, דלא ניזיל בתר רובא דעלמא, לזאת יקרא אשה, בית נאמן... ולי מה יקרו מעשי ידי אם, רבת המעלות, ותעש בחפץ כפיה, מעשה רב, דרך גבר בעלמא, זאת היתה לנו, אימא שלום, למעלה ולמחסה, והאם רובצת על הבנים, היא סמכתנו על התורה ועל העבודה, בצל החכמה, דלא ניזיל בתר רובא דעלמא...".

מזרחי בעל 'פרי הארץ' ואחיו רבי נסים חיים משה מזרחי בעל 'אדמת קדש' [מכונים 'הנרות המזרחיים'], רבי רפאל מיוחס בעל 'פרי האדמה', רבי רפאל יוסף חזן בעל 'חקרי לב', רבי יונה נבון בעל 'קרית רב' על הרמב"ם (בנו של רבי אפרים נבון בעל המחנה אפרים), רבי יצחק אבולעפיא בעל 'פחד יצחק', ועוד רבים.

בבואו לירושלים נכנס רבינו ללמוד בישיבה המפורסמת 'בית יעקב פיריא', אשר נודעה לשם ולתהילה, והיתה אחת המובחרות שבירושלים¹. באותה העת לימדו בישיבה גדולי חכמי ירושלים, ביניהם הראשון לציון רבי ניסים חיים משה בעל 'אדמת קדש'², אחיו רבי ישראל מאיר מזרחי זצ"ל בעל 'פרי הארץ' - שנתמנה באחרית ימיו לראש הישיבה³, והראשון לציון רבי רפאל בכ"ר מיוחס זצ"ל בעל 'פרי האדמה' - אף הוא עמד בראשות הישיבה⁴. רבינו מספר בשבחה של הישיבה

ו. בספר פדה את אברהם (לר' אברהם יוסף מונסה - עמ' תנו) מביא שמועה אודות רבינו, שבבואו לירושלים עסק במסחר, וה'שמאי' מטעם בית הדין העניש אותו מפני שהפקיע שערים. כשראה רבינו שכל כך יפה כח בית דין וכח התורה, גמר בדעתו להתמסר לתורה, והיה עובד מעט ולומד הרבה עד שגדל מאד בתורה, וכל זה בסתר. פעם היו חילופי מכתבים בין הראשון לציון לרב גדול מהעיר דמשק, ורבינו היה המוליך והמביא, ומתוך עיונו העיר הערות על הגליון, וכך נודעה גדלותו. הראשון לציון התפעל ממנו והמליץ לאנשי הועד להכתיר אחריו את רבינו לראשון לציון. - עד כאן השמועה בקיצור נמרץ, אולם יש בה הרבה דברים שאינם עולים יפה עם שאר המקורות, ונראה שאינה בת סמכא. ז. ישיבת 'בית יעקב פיריא' היתה ישיבה ותיקה בירושלים שהתקיימה בין השנים תנ"א ועד סביבות שנת תר"ס-תר"פ. היא נוסדה ונתמכה על ידי הגביר יעקב פיריא מאמסטרדם, בהשפעתו של בעל הפרי חדש. הישיבה היתה אחת ממוסדות התורה החשובים ביותר בירושלים, ובין לומדיה נמנו גדולי החכמים בירושלים.

ח. רבי ניסים חיים משה בכ"ר יוסף מזרחי, הראשון לציון, נולד בסביבות שנת ת"צ בירושלים. התייתם בגיל צעיר, וגידל את אחיו הרב ישראל מאיר מזרחי (מחבר הספר פרי הארץ). יחד למדו בישיבת 'בית יעקב פיריא'. נאסר פעמיים בידי השלטונות העותמאניים, ככופר נפש על חובות היישוב היהודי בירושלים. ואז הוסיפו לו עוד שני שמות על שמו המקורי משה, תחילה חיים, ואחר כך ניסים. בשנת תק"ה מונה לכהן כראשון לציון, ומילא תפקיד זה כארבע שנים, עד לפטירתו. הוא ובית דינו תיקנו מספר תקנות. נפטר ביום שישי, ערב שבת פרשת חקת, ד' בתמוז תק"ט, ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים, סמוך לאחיו רבי ישראל מאיר ולקבר בעל האור החיים. חיבר שו"ת 'אדמת קדש' על ד' חלקי השולחן ערוך.

ט. רבי ישראל מאיר בכ"ר יוסף מזרחי, מגדולי חכמי ירושלים. אחיו - רבי נסים חיים משה מזרחי כיהן כראב"ד וראשון לציון בירושלים. שני האחים היו מכונים "נרות המזרחיים" (וכן כינה אותם רבינו). רבי ישראל מאיר למד בבית המדרש 'בית יעקב פיריא'. בשנת תפ"ו יצא בשליחות לעיר קושטא, ומשם לשאלוניקי ולא קורפו, ובכל מקום נתקבל בכבוד על ידי רבני העיר, וייסד חבורות ללימוד תורה. בשונו לירושלים נתמנה לדיין בבית דינו של הראשון לציון רבי אליעזר נחום, והיה מחשובי המלמדים בישיבת 'בית יעקב פיריא'. העמיד תלמידים רבים, בתוכם רבי יונה נבון. בערוב ימיו שימש ראש ישיבת 'בית יעקב פיריא' למשך כשנה, עד פטירתו כנראה בשנת תקט"ז. נקבר בהר הזיתים סמוך לאחיו רבי ניסים חיים משה מזרחי ולקבר בעל האור החיים. חיבר שו"ת 'פרי הארץ', וכן עוד ספרים שנותרו בכתב יד.

י. הוא הראשון לציון רבי משה רפאל מיוחס בכור בכ"ר שמואל (כיון ששמו היה גם 'בכור' השתמש בו לכבוד אביו רבי שמואל, והיה חותם 'רפאל מיוחס בכ"ר שמואל' - בן כבוד רבי שמואל, ולעיתים השמיט את ה"ת וחתם 'בכר'). נולד בשנת תנ"ה בירושלים. כשהיה בן שלוש נפטר אביו, ומשפחתו עברה לגור בבית סבו. בחשוון תפ"ג נשלח להשתדל בקושטא לפרעון המיסים הגבוהים שהוטלו על יהודי ירושלים, ועלה בידו. בדרכו חזרה לירושלים, נתקל בשודדים שנטלו את כל רכושו והרגו את חמורו, וכשביקשו להצחו נעשה לו נס, ולא עלתה בידם. השודדים נרתעו מקדושתו והשיבו לו את כל רכושו, ושילחו אותו לחיים, ורבי מיוחס קבע את היום הזה, ט"ז אדר תפ"ג, כיום נס לו ולזרעו. משנת תקי"ג עמד בראשות ישיבת 'בית יעקב פיריא', ובשנת תקט"ז נתמנה למשרת הראשון לציון. נפטר ביום כ"ב אב תקל"א ונקבר בירושלים. חיבר את הספרים 'פרי האדמה' על הרמב"ם, 'מזבח אדמה' על השולחן ערוך, 'פני אדמה' דרשות, ו'מנחת ביכורים' על הש"ס.

ומייסדה: "מה נורא המקום הזה בית גדול קדושה ראשונה דמעלמא, ששבחו ניכר בשמו בית יעקב פריא תנצב"ה, משם תורה יוצאה אתבשם עלמא"י^א.

בירושלים נפתחה תקופת התעלות עבור רבינו, הוא דבק ברבותיו והסתופף בצילם בכל עת, "והנה אנכי נער לא ימיש משמוש חכמים לפני מלכים המה הגבורים הנו"ל לשתות בצמא את דבריהם הנאהבים והנעימים". באופן מיוחד היה מקורב לראש הישיבה רבי רפאל מיוחס^ב, שאף כתב לו הסכמה מופלגת לספרו 'קרבן אליצור', בו מודה לקב"ה שזיכה אותו לראות בתפארת תורתו של תלמידו, ומתבטא בחביבות על רבינו: "באמת אמרו יש אב מעיד על בנו". כאשר נפטר רבי רפאל מיוחס, הספידו רבינו בכל לבב: "על כי האי ריתחא, על זאת תאבל הארץ, יגדל המספד בירושלים, וי לה לארעא דישראל דחסרא גברא רבה, ויחנו בחסרות, אוי מה היה לנו, עודינו באבו, מלך ביופיו, ידיו רב לו, מתעסק בקדשים, הוא היה מכווין, מסדר את המערכה, והן בעון אתא א"ד ופסיק, ופגעה מידת הדין, ואל על יקראוהו, לחזות בנועם ה'..."^ג.

רבינו היה שוקד על התורה ימים ולילות, "לא ימוש מתוך האהל, יושב אהלים קורא ושונה תלי תלים לילות כימים, מתעסק בקדשים ספרן של צדיקים להבין ולהורות מים עמוקים"^ד. כך עלה ונתעלה בתורה ובחכמה, קנה דרך לימוד מעמיקה וסברא ישרה. ברוב שקידתו קנה גם בקיאות עצומה בים התורה - במקרא ומפרשים, ב' התלמודים ומדרשים, ראשונים ואחרונים. עד שהיה מהאריות שבחבורה.

חביבות התורה של רבינו ניכרת בריבוי הספרים שבהם עסק. בכמה מקומות הוא מזכיר ספרים שהשאל מאחרים כדי לעסוק בהם^ה, וכן מביא כמה פעמים כתבי יד שבהם השתמש, דוגמת פירושי הרא"ה, מהר"י קורקוס, רבי שמואל גארמיזאן, רבי שלמה סיריליאן, ורבי אליעזר בן יעקב. יצויין, שבישיבת 'בית יעקב פיריא' היה אוצר הספרים נכבד^ו, ולפחות חלק מכתבי היד מקורם מאוצר הספרים^ז.

רבינו היה מוכתר בכל מידה נכונה, "שלם בכל מדות טובות מאליפות מרובבות"^ח. למרות גדלותו לא רם ליבו והיה עניו ושפל רוח, וכלשונו: "ידענא בנפשאי מיעוט ערכי עלי דכחיש חילאי

יא. הקדמת ספר צור תעודה. ובהקדמת קרבן אליצור: "בית מדרשו של שם גדול מכל בני קדם, שופריה דיעקב כולו מלא חסדים תפארת רום אנשים וכליל לאישים, כמוה"ר יעקב פריה תנצב"ה, כל שיש לו שם כשמו, ונקרא שמו מדרש בית יעקב פריה בחצרות בית ה' בעיר אלהינו".

יב. בהקדמת ספר צור תעודה מזכיר רבינו רק את שני ראשי הישיבה - רבי ישראל מאיר מזרחי ואחריו רבי רפאל מיוחס, אולם רק על האחרון כתב התואר 'מ"ו' (-מורי ורבי).

יג. ההספד נדפס בבן פדהצור, וראה שם באריכות.

יד. לשון תלמידו רבי בנימין נבון בהקדמת קרבן אליצור.

טו. כגון: "וכאן נמצאו אתי במחיצתי חידושי הרמב"ן כעת בתורת שאלה, ושוב נדפסו חידושי הריטב"א וראיתי מה שכתב בשם הרמב"ן". וכן: "וכעת בידי נמוקי הרא"ה מכת"י בתורת שאלה".

טז. מבנה הישיבה כלל שלושה חדרים: בית המדרש הגדול בו ישבו תלמידי חכמים שקיבלו קצבה מאת הישיבה, בית המדרש הקטן לאלו הלומדים ללא קצבה, וחדר שלישי היה אוצר הספרים.

יז. לשון רבינו: "וחזה הוית למוהר"ש שירליו ז"ל בכת"י שהוא מצוי בבית מדרשינו בית יעקב פריא תנצב"ה". כמו כן רבי אליעזר בן יעקב היה מראשי ישיבת 'בית יעקב פיריא' לפני תקופת רבינו, ויש לשער שכתבי ידו 'חזון נחום' נותרו ברשות הישיבה. יח. רבי בנימין נבון.

ואיני כדאי הא גופא לא צילא דעתאי, דורשי'ם אותו לגנאי... עישור שאני עתיד למוד אין בו לא חכמה ולא תבונה מילי דכדי אע"ג דאינהו לא חזי מדי הבל הבלים...". את ספריו לא כתב כדי להתפרסם ולהראות את גדולתו בתורה, אלא כדי להועיל לעצמו לזכור החידושים^ט.

כאשר נתמלא הגביע על גדותיו, החל רבינו להרביץ תורה לרבים. תוארו של רבינו היה מרשים, גבוה משכמו ומעלה מכל העם ובעל הדרת פנים מופלאה, והיתה לתלמידיו יראת הרוממות ממנו, בבחינת "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו". מאידך, רבינו התייחס לתלמידיו באהבה ובמסירות וסייע להם בכל יכולתו, כעדות תלמידו "הוא היה לי אבא רחמנא ובצלו חמדתי ויהי לי לישועה בצרות"^כ. בין תלמידיו היו האחים הגדולים רבי בנימין נבון (מחבר ספר 'פי שנים') ואחיו רבי מרדכי נבון, בניו של רבי יונה נבון בעל 'נחפה בכסף'.

ספרא רבא היה רבינו, מיום שעמד על דעתו לא הניח הקולמוס מידו, והיה מרבה לכתוב חידושי תורה מאשר חננו ה', וכלשונו המליצית: "כי מיום שעמדתי על דעתי קיימתי בעצתי וקנ'ה לך חבה, והיה הטוב ההוא אשר אלהים את עבדו בתורתו הקדושה מן הבא לידו פשט העני את ידו וידו אוזחת במסכת קנים, זה יכתוב ידו על הנייר ועל הדפתרא זאת התורה מבקר לערב עד כי ינטו צללי, למען יעמוד ימים רבים ולא תשכח לא משכחת ליה". כאמור, תכלית כתיבתו היתה כדי להועיל לעצמו לזכור החידושים.

ארבעה ספרים חיבר רבינו, שלשה מהם נדפסו - 'קרבן אליצור', 'צור תעודה' ו'בן פדהצור', וכן חיבר 'בית צור' שנותר בכתב יד (להלן נרחיב אודות חיבוריו). כמו כן כתב תשובות בהלכה לשואליו, חלקן נדפסו בספריו. עוד מזכיר רבינו^{כא} שיש לו ספר שו"ת ששמו יקבנו 'בן פדהצור' (מלבד ספר הדרשות שבשם זה), וכן חיבור על פרק ד' ממסכת עבודה זרה.

רבינו גם מתאונן על חלק מכתביו שאבדו: "עד כאן מצאתי והשאר אכלוהו הני עכברי רשיעי... וזכורני שכתבתי על כל דברי הרב הנזכר וחבל על דאבדין". ובמקום אחר כתב: "עד כאן מצאתי והשאר נאבד ממני אגב טירדות המגפה לא תקום פעמים צרה וחבל על דאבדין". כמו כן, אף שספר קרבן אליצור הינו רק על חלק ממסכת עבודה זרה, אולם רבינו מזכיר בתוך הדברים את חידושי על מקומות אחרים במסכת זו^{כב}.

כתבי רבינו מצויינים בלשון לימודים צחה בסגנון בהיר וקולח, שכל קורא מבין מיד את כוונתו. סגנון מיוחד יש בהקדמות ספריו, שם הוא משתמש בלשון מליצית עשירה, תוך שימוש בחלקי פסוקים, משחקי לשון, ביטויים שונים - והכל בחרוזים תואמים, מלאכת מחשבת משובבת לב^{כג}.

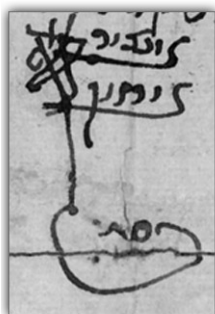
יט. הקדמת רבינו לספר צור תעודה.

כ. רבי מרדכי נבון.

כא. הקדמת צור תעודה. וכן הזכיר דרך אגב בספר קרבן אליצור: "אמנם מדברי התוס' לשם (נב, א ד"ה תנהו ענין) לא משמע הכי, ושם הקשיתי על דבריהם" - משמע שהיו חידושים כתובים גם על פרק רבי ישמעאל.

כב. כגון: "דלא כהרב שער אפרים בחידושו, יע"ש שדחה דבריהם וכמו שיבואו דבריו בחידושיי על דף ע"א בסייעתא דשמיא" - משמע שהיו לפני רבינו חידושים כתובים גם להמשך הפרק, ואנו לא זכינו ולא הגיעו לדפוס אלא עד דף ס"ה. גם בפירוש האחרון בספר מציין רבינו פעמיים להמשך, ואיננו. וראה עוד בהערה קודמת.

כג. סגנון זה היה נפוץ בקרב הספרדים באותה תקופה.

חתימתו של רבינו

רבו הגדול שהכיר במעלתו, הראשון לציון רבי רפאל בכ"ר מיוחס, מינהו לשמש כדיין בבית דינו, והוא משבחחו למאד על תבונתו לירד לעומק הדין "טובינא דחכמי, רחימא דנפשאי החכם השלם דיינא דנחית לעומקא דדינא עצום ורב". בהמשך נתמנה רבינו לדיין בבית דינו של המהר"ט אלגאזי, ולעיתים היה רבינו חותם שני אחריו^{יד}. רבינו ניצל את תפקידו כדיין להציל עשוק מעושקו ולחלץ עני מעוניו^{יח}. רבים מעסקי הציבור בעיר התגלגלו לפתחו, וחתימתו מופיעה יחד עם רבני העיר על תקנות העיר, מינוי שדרי"ם לשליחות בגולה, ועוד.

כמו כן נתן הסכמות לכמה ספרים, ביניהם ספר 'עיני אברהם' לרבי אברהם ציפיג מחכמי תונס, וספרי רבי אברהם מהעיר לאסק שבפולין ('בית יעקב', 'וחשב לו הכהן').

רבינו אף טעם מיערת הדבש בתורת הסוד, והיה מן 'המכוונים' בישיבת המקובלים הנודעת 'בית אל' מיסודו של רבי שלום שרעבי זיע"א. בהמשך אף נתמנה להיות מראשי הישיבה, ובשטר שליחות מטעם הישיבה של השד"ר רבי אברהם חנגי, חותם רבינו שני במעלה, אחרי הראשון לציון רבי רפאל משה בולה.

פה מפיק מרגליות היה רבינו ונחל נובע חכמה בכל תחומי התורה, כפי שהעידו תלמידיו רבי בנימין ורבי מרדכי נבון, וכפי שניתן לראות מספריו בהלכה ובאגדה, המלאים חריפות ובקיאות בעיון עצום. היה דורש ברבים לעת מצוא במילי דאגדתא הממשיכים את הלב, וכן נקרא להספיד על מת, ודרשותיו והספדיו נדפסו בספרו בן פדהצור. עוד היה מורה לשואליו את דבר ה' זו הלכה^{יז}.

בירושלים של מעלה באותה תקופה, אמנם היתה התורה ברום המעלה, אולם אחינו בני ישראל היו שפלים ונרדפים בידי השלטונות, וסבלו מהם הרבה, כפי שמזכירים רבינו ותלמידו רבי בנימין נבון בהקדמותיהם, והתלמיד מתפלל להשי"ת, "הוא יפרוק יתנא מפום אריותא גוי עז פנים מכים ועונשין שואלין ודורסין דריש אותו בדבילה ומחו ליה אמו'חיה מאה עוכלי בעוכלא". רבינו מזכיר גם

כד. בעת המחלוקת בין ראש רבני ארם צובה מהר"ש לניאדו לבין רבי יהודה קצין (בעל 'מוחנה יהודה'), נשאל עליה רבינו בתור אחד מגדולי רבני ודייני ירושלים, ופסק כדעת ר' יהודה קצין (על פולמוס זה ראה באריכות בהקדמת ספר מלל לאברהם) הוצאת מכון הכתב).

כה. הקדמת רבי מרדכי נבון לבן פדהצור.

כו. נציין כאן כמה נושאים שהתפרסמו בהם דברי רבינו:

א. מחלוקתו על המחנה אפרים, דמהני קנין משיכה באתרוג לצאת בו ידי חובה דאורייתא.

ב. במי שגזל אתרוג, שמצדד רבינו דמהני מחילת הבעלים אחר החג למפרע לצאת בו ידי חובה.

ג. איסור רוצה בקיומו בחמץ.

ד. אין לו אבל שכיח לקנות, חשיב תרי עברי נהרא לענין לפני עור, ורק אם נותן גוף האיסור עובר, כגון שנותן היין לנזיר, אבל מעות שרי אף שעל ידם יכול לקנות יין.

ה. שלדעת הרשב"א איסור שלא כדרך הנאה אסור מדאורייתא ואפ"ה מותר לחולה שאין בו סכנה.

ו. בדעת הסמ"ג שאמירה לעכו"ם אסורה מדאורייתא.

מגפה שאירעה בירושלים בחודשי אדר שנת תק"כ, מספר שהיה סגור מחולי המגפה³², ומתאונן על אובדן כתבי יד עקב "טירדות המגפה".

בירושלים נשא רבינו את "האשה רבת המעלות המעטירה"³³ מרת רוזולה. ממנה נולדו לרבינו בנות כט.

מרת רוזולה האריכה ימים אחרי רבינו, ואחרי פטירתו התאמצה לממן את הדפסת את ספרו 'בן פדהצור', למרות דוחקה. מקום מנוחתה כבוד בהר הזיתים, וזה נוסח מצבתה [חלקו נמחק]:
מק' האשה הכבודה הצנועה מ' רוזולה אלמ[נת] הרב המובהק כמהור' מנצור מרוזק יום.. לח[וד]ש...

רבינו נפטר בד' לחודש סיון שנת תקמ"ג³⁴, ונתאבלו עליו והספידוהו חכמי ירושלים עיה"ק. גם בעיר חאלב, מקור מחצבתו, נספד רבינו כהלכה על ידי רבי אברהם סתהון, אב בית הדין וראש הרבנים בעיר לא. מקום קבורתו בהר הזיתים בירושלים³⁵, וזה לשון המצבה:

כו. "כי גם אנכי עמדתי כיד ה' הטובה עלי ולא היה הספר אתי במחיצתי יען קראתי ענין זה בהיותי סגור מחולי המגפה אשר שם בארץ לא תקום ולא יהיה כ"ד". ובמק"א: "ר"ח אדר שני התק"ך התחלתי לכתוב על פרק השוכר בהיותי סגור מחולי המגפה השם יצילנו", ובהמשך: "והן עתה אחרי צאתי מהסגר אינה ה' לידי ספר חזון נחום".
כת. הקדמת רבי מרדכי נבון לספר בן פדהצור.

כט. כמה מכותבי הדורות כתבו שרבינו נפטר עירי ללא זרע של קיימא. וכן משמע קצת מהקדמת רבי בנימין נבון לקרבן אליצור: "וזרועים ממנו יעמודו בנים כשתילי זרע רב מגיני ארץ אשילי רברבי ועיני אדוני רואות ושמה בלבו שמחה שלימה כי ירבה כבוד ביתו".

אולם לכאורה משגה הוא, שמצינו שטר מעשה בית דין שבירושלים אודות מעשה מכירה לרבי יעקב ב"ר יוסף בכור ׳ ונישטי (נדפס ע"י מאיר בניהו במאמרו 'השד"ר רבי יוסף ׳ ונישטי', בתוך קובץ 'ירושלים א' תש"ח, עמ' קפה-קצג), ובתוך הדברים נכתב: ראינו שטר מעשה בית דין מש' התקנ"ה דחתימי עליה עט"ר מוה"ר הגדול מרן מהריט"א ז"ל וב"ד ז"ל שזיכו ב"ד חזקות הנ"ל להרב המופלא כמהר"ס ׳ ונישטי ז"ל, מצד ירושת בנות הרב בעל קרבן אליצור ז"ל, ונגרנו אחריהם וכו'. יש לציין גם לאגרת המלצה מאת רבי אליהו סלימאן מני על השד"ר יוסף המ' בכור בן ונישטי, שנדפסה ב'מן הגזנים' הוצאת אהבת שלום (כרך ה עמ' רה), ושם כתב עליו: נושא משך הזרע להרב הגאון הגדול המפורסם בדורו בעה"מ ס' פי שנים זצוק"ל, חוטר מגזע הרב הגאון המפורסם בעה"מ ס' קרבן אליצור ובן פדהצור וצור תעודה זיע"א וכו'. לא ידעתי מי הוא 'חוטר מגזע הרב וכו' קרבן אליצור', האם השד"ר הנזכר, או שמא הרב בעה"מ ספר 'פי שנים', הוא ניהו רבי חיים מרדכי בן רבי בנימין נבון שהיה תלמיד רבינו [ושמא רבי בנימין נבון או בנו נשא את בתו של רבינו]. כמו כן, בספריה הלאומית בירושלים נמצא ספר כת"י דרושים וחיזושים למחבר לא ידוע (בערך שנת תקצ"ט), ובתוך הדברים כותב כמה פעמים "להרב מר זקנינו הרב בן פדהצור".

מכל האמור עולה בבירור שהיו לו לרבינו עכ"פ בנות. ולשון תלמידו בהקדמתו הנ"ל צריך תלמוד. אולי כתב כן בטרם נולדו, או שמא כוונתו שלא היו לרבינו בנים כי אם בנות.

בימינו נשתמרה מסורת בקבלה בידי משפחת בר-שלום (מרוזק) שהם צאצאי רבינו. על משפחה זו נמנים רבנים ידועים, הם האחים הרב עזרא בר-שלום (ראב"ד בתל אביב) והרב יוסף בר-שלום זצ"ל (הרב הראשי לבת ים).

ל. כך נחקק על מצבתו שנת ב'ש"ר א'ל' [ואולי יש להוסיף ג' ממילת וג'דול, ולפ"ז נפטר בשנת תקמ"ו]. בספר "תולדות חכמי ירושלים" כתב שנפטר בשנת תקמ"ט, אבל זו טעות מוכרת שהרי ספרו בן פדהצור נדפס בשנת תקמ"ו [כמופיע בשער שנת מת"ק] והוזכר שם בברכת המתים, וכן בהקדמה מקונן עליו תלמידו עיי"ש.
לא. נדפס בספרו 'מלל לאברהם'.

לב. גוש בוראק, חלקה ט"ו, שורה 20, מספר 36.

הציון הלז' בהוד'
 קברת להאי שופרא כלל גדול
 בתורה מלך צור נודע בשער' שמו
 שני ספרי תורות זה קרבן אליצור שני
 בקדש מעוז ומחסה צור תעודה
 בית גדול בית צור, מר' מהו' רבא הרב
 המובהק השקדן בתורה כמוהר"ר
 מנצור מרזוק תנצב"ה והיתה מנוחתו
 כבוד יום ד לח' סיון ש' שר וג'דול נפל
 היום ביש'רא'ל לפ"ק ליצירה

חיבוריו

רבינו השאיר אחריו ברכה חדושים רבים בהלכה ובאגדה, מהם נדפסו שלשה ספרים והרביעי נותר בכתב יד. שמות כל הספרים כוללים את התיבה 'צור', רמז לשמו.

באותם השנים שבהם חיבר רבינו את ספריו (תקל"ז - תקמ"ו), היו מכונות דפוס היו רק בוונציה וליוורנו האיטלקיות, או בשאלוניקי העותומאנית^ל. רבינו שלח את ספריו להדפסה בשאלוניקי^{לד}, ומפני שלא היה באפשרותו להיות בעצמו במקום ההדפסה, נחלץ לעזרתו רבה הראשי של שאלוניקי רבי רפאל חיים קובו זצ"ל, וסייע בהדפסת הספרים שנשלחו מירושלים, ורבינו מזכירו לטובה^{לה}. גם ספר בן פדהצור שנדפס אחרי פטירת רבינו, נעשה בהשגחת רבי רפאל חיים קובו.

ואלו הן ספרי רבינו:

(א) **קרבן אליצור**, פירושים על פרק ג' ופרק ה' ממסכת עבודה זרה, וכן על דיני ברירה. בסוף הספר יש שו"ת בכמה ענינים. להלן נאריך ונוסיף פרטים על ספר זה שנתבררו מתוך עבודתנו.

(ב) **צור תעודה**, ביאור על הלכות שלוחים להרמב"ם, וחדושים.

הספר כולל ביאור רחב מאוד על פרקים א-ג מהלכות שלוחין שבספר משנה תורה, ודן כסדר כל הלכה שבפרקים אלו ע"פ מפרשי הרמב"ם, ראשונים ואחרונים, ומפלפל בסוגיות הנוגעות לנושאים הנידונים בשלושת הפרקים הנ"ל. בסוף הספר יש מפתח מקורות.

לג. כיום ביוון.

לד. תהליך הדפסת הספר ארך זמן רב, הסכמת רבי רפאל מיוחס נכתבה כבר בשנת תק"ל, אולם ההדפסה בפועל היתה רק בתקל"ז.

לה. בהקדמת צור תעודה: "עין השגחתו היתה עלי, במידה טובה מרובה, גם את הראשון גם את השני (שני הספרים - קרבן אליצור וצור תעודה), שהיא תפארת למושרה, לא יערכנה זהב ורב פנינים, כל חללי עלמא, יהא רעוא מן קדם אלהא דשמיא, כסאו יהיה נכון בניית ברמה, רם ונשא למילא מן כל ברכתא, יהי אלקיו עמו, יצרנהו כאישון עינו...".

פרקי מבוא ותולדות

ספר 'צור תעודה' הודפס לראשונה בשאלוניקי בחיי רבינו בשנת תקמ"ג^{לו} (1783). בשנת תשנ"ז (1997) הודפסה מהדורת צילום (בג' כרכים) על ידי "מרכז זכרון קדושי פולין" - אשדוד.

(ג) **בן פדהצור**, דרושים והספדים.

ספר 'בן פדהצור' הודפס בשאלוניקי בשנת תקמ"ו^{לי}, אחרי פטירת רבינו, בהשתדלות תלמידו רבי מרדכי נבון. רבינו עצמו ביקש מתלמידו זה להדפיס הספר, והלה מילא את צוואתו^{לי}. הוצאות ההדפסה שולמו על ידי אלמנת רבינו, מרת רוזולה.

המהדיר ליקט דרשותיו של רבינו, דרוש אחד לכל פרשה, אולם בחלק מהפרשיות לא מצא המהדיר דרשה מאת רבינו, ולכן הביא תחתיהן הובאו דרשות מאחיו של רבינו, רבי סעדיה, וכך נותר ממנו שם ושארית לדורות.

רבינו חורז מקראות ומדרשים הלכה ואגדה בפלפול וחרפות. הוא פותח במדרש הקשור לפרשת השבוע, מקשה עליו כמה קושיות, ושוב הולך ומתרחב בטוב טעם ודעת, ע"פ יסודות מוצקים הנלמדים מהתנ"ך, הש"ס והמדרשים. חלק מהדרשות הן הספדים על כמה גדולי עולם^{לט}, וסגנונם דומה בדרך כלל לסגנון שאר הדרשות.

בסוף הספר יש מפתחות מפורטות למקרא, חז"ל ראשונים ואחרונים, וממנו ניתן להתרשם מבקיאותו העצומה של רבינו גם בענייני אגדה.

(ד) **בית צור**, נשאר בכתב יד^מ.

עוד הרבה מחדושי תורתו של רבינו הובאו בספר מחנה יהודה לרבי יהודה קצין מארם צובה (נפטר י' חשון תקמ"ד).

ספר קרבן אליצור

ספר 'קרבן אליצור' הוא ספר הביכורים של רבינו, וכאמור לעיל, הוא כולל פירושים על פרק ג' ופרק ה' ממסכת עבודה זרה, וכן על דיני ברירה. רבינו קראו בשם 'קרבן אליצור', כי מספר **אליצור** עם נו"ן הקרבן, עולה בגימטריא **מנצור** עם הכולל (387).

רבינו מברר כסדר מקחם של רבותינו מהרש"א, מהרש"ל, ומהר"ש אלגאזי בעיקר בספרו לחם סתרים על עבודה זרה. במפתח המקורות שבסוף הספר לא צויינו שלשת המפרשים הללו, מפני שרבינו עוסק בהם בכל דף, והמעייין ימצאם במקומם^{מא}.

לו. בהמשך השנה נפטר רבינו.

לז. שוב נדפס בדפוס צילום ניו יורק תשנ"א.

לח. במקבציאל (כט עמ' לא) כתבו שהרב בנימין נבון יצא לשד"רות בשנת תקמ"ג, ואולי זהו הטעם שטיפל בהדפסה אחיו רבי מרדכי, ולא רבי בנימין כפי שעשה בספר קרבן אליצור.

לט. כגון על הרבנים הגדולים רבי יעקב אשכנזי, מהר"א בן אשר, רבי יוסף אבולעפיה, רבי זאב הלוי אשכנזי, רבי חיים אבולעפיה, רבי נסים ירוחם וילנא ורבי מסעוד אלפסי מטוניס.

מ. עוד הזכרנו לעיל דברי רבינו שיש בידו ספר שו"ת בשם 'בן פדהצור' וספר על פרק ד' דעבודה זרה.

מא. וכלשונו של רבי בנימין נבון, עורך המפתח: "לפנים בישראל כת הקודמים רבנן סמיכי הם המדברים בהאי מסכתא

נראה שאת החידושים על מסכת עבודה זרה כתב רבינו בעת לומדו המסכת כמה שנים לפני ההדפסה, בסביבות שנת תק"כ, ולקראת ההדפסה צירף את דיני ברירה שעסק בהם בעת ההיא^{מב}. אף שעיקר הספר סובב הולך על מסכת עבודה זרה, לעיתים העתיק רבינו ממחברות על מסכתות אחרות^{מג}.

הספר נדפס בחיי רבינו בשאלוניקי בשנת תקל"ז, ותלמידו של רבינו, רבי בנימין נבון, סייע בעדו בהכנת הספר לדפוס. הוא כתב הקדמה לספר, וכנראה ערך את מפתח המקורות שבסוף הספר. כבר הזכרנו שעל מלאכת ההדפסה עצמה שנעשתה בשאלוניקי הרחוקה פיקח הרב הראשי של שאלוניקי רבי רפאל חיים קובו זצ"ל.

לא היתה לספר תפוצה רחבה, אולם גדולי הדורות שנתגלגל הספר לידם קילסוהו. רבי אהרן בן חיים אברהם הכהן פרחיה משאלוניקי, שכהן יחד עם רבינו בבית דינו של המהרי"ט, כתב בספרו מטה אהרן: "הן היום האיר זורח ספר נדפס מחדש מהרב כמהר"ם מרזוק זה שמו ספר קרבן אליצור". רבי דוד פארדו בעל החסדי דוד, בן דורו של רבינו, כותב (חולין א, יא): "כבר עמד עליו אריה שאג הרב קרבן אליצור ז"ל". רבי שלום מזרחי-עדני, מגדולי חכמי תימן (נפטר תרע"ג), כותב בספרו סוכת שלום: "חזיתי להרב הגדול לאריה מתיל חריף ועמוק הרב קרבן אליצור וכו'". רבי חיים סתהון מצפת (נפטר תרע"ו), כותב בספרו ארץ חיים: "וגאון ירושלים הרב קרבן אליצור וכו'". רבי חיים חזקיהו מזיני מחברון (נפטר תרס"ה) בעל ה'שדי חמד' כותב בכבוד גדול על רבינו, ובספרו 'מכתב לחזקיהו' כותב: "וראיתי לגדול אחד בדורו הרב קרבן אליצור", ובשדי חמד כותב: "וכן הוא הסכמת הרב הגדול קרבן אליצור".

אע"פ שטופסי הספר עצמו כמעט תמו במרוצת השנים, עדנה היתה לו על ידי הגאון המפורסם רבי יוסף דוד זינצהיים, בעמח"ס יד דוד ושאר ספרים, שהודיע לרבים את ספר קרבן אליצור כאשר הירבה לצטטו בספריו. בספר יד דוד לבד, יש למעלה משלש מאות פעמים בהם נזכר הספר^{מד}. ברוב הפעמים היד דוד רק ציין למקומות שרבינו דן בהם, אבל זעיר פה זעיר שם השיג היד דוד על רבינו.

הלא המה מהרש"ל ומהרש"א ומהר"ש אלגזאי בס' לח"ס דבדיהו קא משתעי הרב המחבר הא והא חסורי מחסרא כי לב חכם יבין את זאת שכולם נקבצו באו באותו פרק באותו מקום אתרא דמתבעי כאשר ירדוף הקורא".

מב. בתחילת פרק השוכר מציין רבינו את התאריך ר"ח אדר תק"כ. כמו כן כותב רבינו: "אמנם הריטב"א בחידושי לעבודה זרה, חדשים מקרוב באו בשנה זו", והנה חידושי הריטב"א לעבודה זרה נדפסו לראשונה בשאלוניקי שנת תקי"ט, אם כן זהו זמן כתיבת הספר. אולם בסוף דיני ברירה כתוב שנשלמה המלאכה כ"ד לחודש תמוז התקל"ו [אולי התקל"ז]. ואכן שנת ההדפסה היא תקל"ז כסימן הנדפס בשער, שנת שכ"ר טו"ב.

מג. כגון: "וראיתי להעתיק מה שכתבתי זה ימים שיש בהם ירחים על מה שכתב הרב המגיד (נחלות פ"ג ה"ב) מה שקשה לענ"ד מהר"סוגיא דידן. ואף שיש דברים דלא שייכי לסוגיא דידן, מכל מקום ראיתי להעתיקם על סדר שהם כתובים אצלי משנת התק"א". ובמק"א העתיק מחידושי על מסכת סוכה בענין לולב של עבודה זרה, וכתב: "ואמרינן דרב פפא גופיה מביעיא ליה וסלקא בתיקו. וכן הש"ס לקמן (סוכה לג, א) גבי נקטם בערב וכו'". הרי שנקט לשון 'הש"ס לקמן' וכוונתו על מסכת סוכה.

מד. יש לשים לב למש"כ היד דוד בהקדמתו בנוגע לתכלית ספרו: "והנה תכלית חיבורי זה הוא לידע כל מקום בתלמוד ומפרשיו אשר נמצא עליו קושיא או תירוץ או פירוש או הערה בספרים שלא חברו על סדר הש"ס".

כמו כן השדי חמד הירבה להביא מהקרבת אליצור, בדקנו ומצאנו יותר משמונים פעמים. הוא מביאו הרבה כתנא דמסייע, ולעיתים גם דן בדבריו או שמיישב על פי דבריו קושיא אחרת וכדומה^מ.

בזכות היד דוד והשדי חמד נודע ספרו של רבינו בדורות האחרונים, ורבים העתיקו דבריו מספרים אלו.

מהדורתנו

כשם שרבינו הדפיס בראשונה את ספר 'קרבן אליצור', כך נהגנו אנו, ולו משפט הבכורה גם במהדורתנו המפוארת. ההדרת הספר מחדש היתה כרוכה בהשקעה עצומה, מלאכה שהיא חכמה, כדי שתורת רבינו תצא לאורה כראוי לה.

יצוין, שבתקופתו של רבינו מלאכת ההדפסה לא נשתכללה די הצורך, ומלבד זאת רבינו היה בירושלים וההדפסה נעשתה בשאלוניקי על ידי צירים ושלוחים, ולפיכך יש בדפוס ראשון דברים רבים הזקוקים לשיפור ותיקון^מ. מטרתנו היתה להשביח את הספר מבית ומחוץ - בין מצד התוכן שיהיה מוגה ומזוקק ללא שגיאות, ובין מצד העימוד וההדפסה שיהיו נעימים לעין, והכל כדי להקל על הלימוד בתורת רבינו, ישוטטו רבים ותרבה הדעת.

ואלו המעלות שבהן נשתבחה מהדורתנו:

א. הגהה מדויקת - בדפוס שאלוניקי נשתרבבו אלפי טעויות - בין 'טעות הדומות' בעיקר בהעתקות מראשונים ואחרונים^מ, בין טעויות של המסדר לדפוס [הבחור הזעזער], וכן חילופי אותיות רבים. יותר מזה, אותיות הדפוס מאד לא ברורות ואינן מרוטשות, כגון אותיות ד' ר' המתחלפות במקומות רבים, וכל כיוצא בזה.

בשל כך עשינו הגהה יסודית לסקל הטעויות, השתדלנו לתקן בדקדוק את כל הטעויות, ובמקום שמצטט רבינו מאיזה ספר - השוונו למקור. במקומות מוכרחים תיקננו בלי סוגריים, כגון מקומות שבמקור מתוקן ובספר יש קלקול. כאשר ראינו שינוי בלשון שאינו משמעותי - לא תיקננו כלל. במקומות שאינם מוכרחים אלא קרובים לנכון, תיקננו בעגולים ומרובעים כנהוג.

מה. גם בספר חוף ימים להרב חרל"פ ציטט כסדר מדברי רבינו [קרוב לשישים פעמים] באריכות, ונשא ונתן בדבריו. מז. במקומות רבים לא הבין המדפיס את כוונת רבינו. דרך משל, כמעט בכל מקום שכתב רבינו ולפק"ד [-ולפי קוצר דעת] סידר המדפיס בקטע חדש, אף שפעמים רבות היה זה באמצע משפט. כגון: "ומה שרצה להוכיח ממה שכתבו הרמב"ם והר"י בעל הטורים דאם לא תבעו עד אחר החג דמחייב להדרינהו בעיניהו כו", לפי קוצר דעתי אין מזה ומזה שום ראייה כלל", שבדפוס ראשון הניח המדפיס את ה'לפק"ד' בקטע חדש, אף שהוא בבירור אמצע משפט. עוד דוגמא לטעות המדפיס. בספר נדפס: "ומה שכתב 'כדין תורה' היינו כדין תורה דהדיוט, אם כן כדין תורה דהקדש שמכר להדיוט". וברור שיש כאן טעות וצ"ל "אי נמי כדין תורה", ומסתבר שהיה כתוב א"נ, והמדפיס בטעות פתח את הראשי תיבות 'אם כן'.

עוד דוגמא לטעות המדפיס: "וכ"כ המ' [צ"ל: וכי תימא הני מילי] גוי מישאל ס"ל דלא קני אלא כמ"ש פ"ה [צ"ל: במשיכה] אבל ישראל מגוי קני בכסף".

מז. נראה שרבינו בשעת כתיבתו היה מצטט מהזכרון, ומפני זה הציטוטים לפעמים אינם מדויקים. ראה למשל לשון רבינו בדף מה עמוד ב: "תוס' ד"ה והכא כו', והרבה תשובות בדבר, חדא, דכי וכו'". - ואילו לשון התוס': "כמה תשובות יש וכו'". וכמוהו הרבה בספר.

ב. מראי מקומות - הוספנו אלפי מראי מקומות, וכן תיקנו אלפי מראי מקומות אחרים.

כאן המקום להעיר אודות הציונים לספר לחם סתרים על עבודה זרה, שרבינו עוסק בו הרבה. רבינו השתמש בלחם סתרים דפוס ראשון מהדורת ונציה תכ"ד, וזה מבורר מציון העמודים, שהרבה פעמים ציין למספר הדף בספר ולא לדף בגמרא. והטעם לזה, כיון שבמהדורה הנ"ל, לא תמיד באו הקטעים על סדר הדפים באופן מוחלט, אלא פעמים שאחר דף אחד או שנים מכניס איזה ענין מתוס' קודם. במהדורת פודגורזה תר"ס תיקן המהדיר את הספר והציב כל פסקא על מקומה^{מח}. אנו לא ציינו למספר העמוד בספר, היות ומהדורת פודגורזה היא המהדורה השימושית יותר.

ג. חלוקה לקטעים - בהדפסה הראשונה היו הקטעים ארוכים מאוד, באופן הפלגה את עיני הקורא. במהדורתנו חילקנו את הקטעים הארוכים, ליתן רווח להתבונן בין ענין לענין. מאידך, לפעמים המדפיס הפריד קטעים באמצע משפט^{מט}, ואז איחדנו שני הקטעים לאחד.

ד. הערות מחכימות - במקומות שהמחבר מזכיר בקצרה ספרים שאין יד הכל ממשמשת בהם, השתדלנו להביא הציטוט המלא בהערה למטה. כמו כן במקומות אחדים הוספנו הערות לבאר דברים סתומים בדברי רבינו, או ידיעות חשובות הנחוצות להבנת הדברים, וכן הערנו באיזהו מקומן על דברים שאינם מובנים בדברי רבינו.

גם ציינו בהערות לספר יד דוד במקומות שהשיג על רבינו או דן בדבריו, וכן לספר שדי חמד במקומות שדן בדברי רבינו או שמיישב על פי דבריו קושיא אחרת וכדומה.

ה. כותרות - הספר כולל שני סוגי חידושים: א. הערות מקומיות. ב. מערכות מסתעפות. במקומות שכתב רבינו מערכות גדולות, עשינו כותרות וכותרות משנה.

ו. ציון הסוגיא - במקומות שעיקר המערכה נוגעת למסכתות אחרות, ציינו את שם המסכת והדף.

ז. מפתחות - בדפוס ראשון נדפס בסופו מפתח-מקורות לש"ס וראשונים ואחרונים שדן בהם רבינו (מלבד הספרים על סדר הדף שלא צוינו במפתח). המפתח אינו מאת רבינו, וככל הנראה חיברו רבי בנימין נבון, תלמיד רבינו. מפתח זה הינו חכמה ולא מלאכה - בדרך כלל צוין הנושא שעליו מוסבים דברי רבינו, ולא רק ציטוט בעלמא. במהדורתנו עשינו שינויים קלים בסדר הספרים, וכן התאמנו את הציונים למהדורה הנוכחית. כמו כן הוספנו מאות ציונים שנשמטו בדפוס ראשון.

רבי סעדיה מרזוק, אחי רבינו

להשלמת היריעה נביא את הידוע לנו אודות אחי רבינו, רבי סעדיה. רבי סעדיה היה אחיו הגדול של רבינו, ואף הוא תלמיד חכם מופלג, כפי שרבינו מכנהו במליצתו "רב אחאי גאון". מסלול חייו של ר' סעדיה דומה במידת-מה לשל רבינו, אף הוא נולד וגדל בארם צובה, שם קנה תורה יחד עם רבינו, ולאחר כמה שנים עלו שניהם לארץ ישראל וקבעו ישיבתם בישיבה המפורסמת 'בית יעקב פירא', בצלם של 'הנרות המזרחיים' רבי ישראל מאיר מזרחי ואחיו רבי נסים חיים משה

מח. מהדורת שטרסבורג תקל"ז, קרוב לששים שנה לאחר מכן, הודפסה על פי דפו"ר.

מט. ראה דוגמא לעיל בפרק על קרבן אליצור.

מזרחי, ובצלו של רבי רפאל מיוחס בעל 'פרי האדמה'. בעיר הקודש גדל ונתעלה ונמנה בין רבני העיר ודייניה, וגם בא אל הקדש פנימה לחצרות בית ה' ק"ק בית אל.

חיבה רבה שררה בין רבינו ואחיו. תלמידו של רבינו, רבי מרדכי נבון, נשא את בתו של רבי סעדיה, וכותב: "אני אמרתי ישרים אתו שב'ט אחים אחא משבחא, הלא זה אדוני הרב הכולל מר חמי זלה"ה דניחא ליה למורי הרב המחבר זלה"ה לפי חיבתן אחי ומרחמי".

נפטר לבית עולמו^{נא} ביום כ' אייר שנת תקל"ג ונקבר בהר הזיתים^{נב}, וזה נוסח מצבתו: מ' הח' הש' הדיין המצויין הרב הכולל ח"ק^{נב} כמהר"ר סעדיה מרזוק ז"ל נפט' ביום כ' לח' אייר ש' התקלג.

רבי סעדיה היה ספרא רבא כאחיו, היו לו הרבה חדושי תורה ושו"ת, אולם לא זכה להדפיסם ונותרו בכתב יד, מלבד כמה דרושים נפלאים שנדפסו ממנו בספר בן פדהצור לרבינו^{נג}.

במלאת שנה לפטירתו, קונן עליו רבינו במספד גדול, והפליג בגודל קדושתו חסידותו ענוותנותו ותורתו^{נד}.

נ. הניח אחרייו שתי בנות, הוזכרו בדברי רבינו בסוף הספדו.

נא. נקבר בסמוך לרבינו, גוש בוראק, חלקה ט"ו, שורה 20, מספר 37.

נב. "מקום החכם השלם הדיין המצויין חסידא קדישא".

נג. והם בפרשת וישלח, וישב, תצוה, כי תשא, תזריע, בחקתי, במדבר, מטות, כי תבא.

נד. נדפס בבן פדהצור פרשת ויחי.

ספר
קרוב
אליצור

הקדמת הרב המחבר נר"ו

הלא קו'ל האר'ש מראש שוריים, ניב שפתיים עוד ינובון, הלא זה הדבר.
הלא אנכי עשיתי אר'ש, לעומת המסגרת לשון מדברת, הלוח ודבר דבר.

הלא מראש יתובי יתבין ברוכי מברכינן, בריך רחמנא דיהב לן אוריין. התורה והמצוה
בחדא שריין. הדברים על בורין. ויתרון דעת החכמה, גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה, ואל
נה'ר יונקויה כפתוריה ופרחיה, נושאת חן בעיני כל רואיה, כל שהיא תפארת לעושיה, הקונה
קנין תורה דמטמון ליה גליין. הלוח וקניית.

הלא המה האיתנים מוסדי ארץ, ישאו נהר'ת החוקים והתורות, הולכי מדברות הלכות
מרוכות. שפתותיהם דובכות. במדבר בערבות באר'ת באר'ת, והיו למאורות לפקוח עינים
עורות. מפיהם יצאה בדבר שפתיים, והאר'ש רחבת ידים, נהר'א נהר'א, ליהודים היתה
אורה, הלכה ברורה, הלכות סדורות ערוכות ושמורות, וכל חד בדידיה מיום הולדו עד כי יגדל.
יושב במגד'ל על התורה ועל העבודה בתלמוד גדול הלוח וגדל.

הלא ביום ההוא, מעת הוסר התמיד וגלתה סנהדרין בגזרת עירין. הארץ היתה לשמה עשויה
בולות בולות, תלמידי חכמים מתמעטין והשאר עיניהם כלות, משונה נחליה זו מכל הנחלות,
דרכי ציון אבלות ירושלים דלתותיה ננעלות שמחוסרת דיורין. וידל ישראל, לקר'א לדת'ן
בשעת מציאתן, בין צוקות ובין צרתן בבית האסורין. ומגו דאתפסי צרי, אנשייה לגמרי,
אשתוללו אבירי. נסתם כל חזון, והנוש'ה בא, היינו שכוחה היינו עזובה. תורה חתומה דלית
לה פתרי, הא למגמר הא לאגמורי אחס'ור דרי הלוח וחסור.

הלא רבי וחכמי דורו המלכים נועדו, וישישים קמו עמדו, וברוח מבינתם יהבו רבנן עינייהו,
בכל צרתם לשום לנו שארית, שלא תשתכח תורה דרכו, קסת'ם שמו אותותם, זכרון לבני
ישראל, פקודי ה' ישרים, מפי סופרים ומפי ספרים, שמורים לבני ישראל לדורותם, היא
שעמדה לחכמי הדורות עשות ספרים, מר כללי קחשיב ומר פרושי קמפרש, ולא תהיה לו
הנוש'ה, וישת לו הדרי'ם ממהדורי מילי. מילתא דשכי'חא ליה. זאת היתה לי, כי מיום שעמדתי
על דעתי קיימתי בעצתי וקנה לך חבר, והיה הטוב ההוא אשר חנן אלהים את עבדו בתורתו
הקדושה, מן הבא לידו פשט העני את ידו, וידו אוחזת במסכת' קנים, זה יכתוב ידו על הנייר
ועל הדפתרא, זאת התורה מבקר לערב עד כי ינטו צללי. למען יעמוד ימים רבים ולא תשכח,
לא משכחת ליה. הלוח ילך.

הלא זה הדבר ידעי לה רבנן, אם לכח אמיץ יגדל נא, כח גברא נוהג כשורה, מי שיש לו
אב יחיה. ישכון באהלו, שמרא דיתיב על דורדייה. העושר והכבוד עלו אתו בגורלו, איש לפי
אכלו, שיש לו פת בסלו, ונשמע קולו בתלמוד גדול, דנהירין ליה שבילי. י"ג נהרי אחוו ליה
בהויות דאביי. לו נאה ולו יאה כותב ספר תורה לשמו, דורש טוב לעמו, טעמו ונימוקו עמו,

גדול מרבן שמו, מושך בקס' דבר יום ביומו, והיד כותבת כיריעות של'מו, ואפיריין נמטייה. לא כן אנכי גברא, ולא חדא ביה מכל הני מילי מעלייתא, מידי דחשיבותא דגמרי ומקנו קנין תורה, פתגמין דאורייתא חכמתא וגבורתא, אלא מוחלפת השיטה עצבותיה מסתייה. בהעלותי על לבבי ימים מקדם, נתקו מורשי לבבי, מה כי לילוד אשה ואין אב, כמעט שכ'ב אדוני אבי, מחוסר זמן עודנו באבו, והן אני נשארתי כרוך אגב אימא, לא ידעתי מה טיבו, ואין סמיכה בעז'רה, אנה אפנה לעזרה, חסורי מחסרא, עביד גוהא גוהא, ואביו קרא לו כל כנויי. ואולם חיובא רמיא עלי לשבח ולפאר למעשה יד'י א'ם, מחזקינא טיבותא עלי א'ם, שנאים מעשיה כקטורת, היא מתאמצת להחיותני כיום הזה, ונפש עמלה על המחיה ועל הכלכלה ואף השמלה, ותתן טרף לביתה, היא שעמדה לי ולהודי והדרי צניף תפארתי, אחי יפת הגדול, הרב הכולל רב סעדיא גאון זלה"ה, להיותנו קובעים עיתים לתורה, על דא ודאי אנא דאמרי, נפש היפה תעלה במעלות אלף עולות בגן עדן אלהים, על אחת כמה מעלות טובות מאליפות {מרוכבות} [מרוכבות] הלוך ורב.

הלא דבר כל האמור בפרשה, מדבר בצדקה כי יהיה לא'ם, השם נפשינו בחיים ולא נתן למות רגלינו. אבל אשה אלמנה סורה וגלמודה, אין דרכה של אשה כי תגדלנו לרגעים תבחננו ודרך תבונות יודיענו וחנוך איננו. על התורה ועל העבודה, כל שישנו בלמידה, ספרא וספרי ותלמודא, ואיש אחר יחנכנו. אכן זאת היתה לי, אשר עד כה ה' ברכני, ותרם כראם קרני, יושבת בשבת תחכמוני, ושם חלקי מיושבי בית המדרש, ואהי מתהלך בינן של קדושים, שרפי קדש המשלש'ים, במותב תלתא המאורות הגדולים, רבנן תקיפי ראשי אלפי ישראל, הרבנים המורים נרות המזרחים^א, ומורי ורבי הרב המורה מיוחס שבועדה^ב, מפיהם תורה יוצאה ול'ז מפי כתבם, ספר אדמת קדש וספר פרי הארץ וספר פרי האדמה, אורים גדולים. והנה אנכי נער לא ימיש משמוש חכמים, לפני מלכים המה הגבורים הנז"ל, לשתות בצמא את דבריהם הנאהבים והנעימים, למיגמר שמעתתא מפומייהו דרבנן, בבית מדרשו של שם גדול מכל בני קדם, שופריה דיעקב, כולו מלא חסדים, תפארת רום אנשים וכליל לאישים, כמוה"ר יעקב פריה תנצב"ה, כל שיש לו שם כשמו, ונקרא שמו מדרש בית יעקב פריה בחצרות בית ה' בעיר אלהינו. דין הניין לי לשמוע בלימודים כאחד מן התלמידים מציץ מן החרכים הלוך וקרב.

הלא כה דברי, ידענא בנפשאי מיעוט ערכי עלי, דכחיש חילאי ואיני כדאי, הא גופא לא צילא דעתאי, דורשי'ם אותו לגנאי, באמור אלי מי שמך לאיש, והב'ל הביא מילין על גבי מילין לעשות לו שם כשם הגדולים. ואשיבה חורפ'י דבר, כי קמי שמיא גליא כי לא לכבודי עתה שלחתי את ידי וקסתי בידים על מעשה הכתב, והיה בעבור כבודי, כי הלא דיברתי בלשוני, ידעתי ביני מה מני יהלוך, מדי דברי עישור שאני עתיד למוד, אין בו לא חכמה ולא תבונה מילי דכדי, אע"ג דאינהו לא חזי מדי הבל הבלים. אך בזאת אענותותייהו דרבנן קא סמכינא, ויהיו דברי אלה לתלמידים כבני גילי, להם לבדם נתנה האר'ש, לא כן לבני עליה

א. הוא כינוי לתרי אחי, הרב ישראל מאיר מזרחי בעל מחבר פרי הארץ, והרב ניסים חיים משה מזרחי בעל מחבר אדמת קודש.

ב. הרב רפאל מיוחס בעל מחבר פרי האדמה [הוא הרב המסכים לספר קרבן אליצור].

העומדים ברומו של עולם, ככוכבים בהילם, אשר לבם פתוח כפתחו של אולם, אורים גדולים. הנה כי כן זאת היתה לי לגשת באר'ש בעט ברזל ועופרת, זה חלקי. ונקרא בשם קרבן אליצור והטעם כי מספר אליצור עם נון הקרבן עולה שמי במספר, ואני תמיד אי'חל, בעי'א צילותא, אלהים יעזור לי להוציא לאור המחנה הנשאר, ספר בן פדהצור מילי דאתו מדרשא, מפרי'ש פרש'ה, דרישה ופרישה על כל פרשה ופרשה, וגם לרבות חידושי דינים ושאלות ותשובות, להעלותו על מזבח הדפוס, עזרי מעם ה' עוזר דלים, ואף גם זאת שתי בה' מחסי, הוא יהיה לי מעיר לעזור להוציא לאור חידושי דינים והלכות מרובות. גם לרבות שאלות ותשובות מהרב מר אחי זצוק"ל אשר המה בכתובים, יעלו גם הם על הדפוס בקרב ימים, אמן כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף, נפשי חול'ת הלוך לחלו'ת.

הלא אנכי טרם אכלה לדבר, פי המדבר אהה ה' אלהים שלח לנו אבינו הכהן המשיח, ונתת פדיון ובנה אצלו ציון, ובחר טוב בירושלים. שלח העז את מקנך, והיו לאחדים מושיב יחידים, יעלזו חסידים יושבים על אדמתם, תחת גפנם ותאנתם בחצריהם ובטרתם, בארץ אחוזתם תוככי ירושלים. והכהנים הלוים, תביאמו ותטעמו בהר נחלה, הבית הגדול והקדוש, שם יזכחו זבחי צדק, ובאו ציון ברנה איש לאהלו, ועת קץ יתן קולו, נתון את ישראל עבור בגבולו, ושבה והיתה ממלכת לבת ירושלים הלוך וקראת באזני ירושלים.

נאום איש הצעיר מנצור מזרוק ס"ט

הקדמת תלמודו של הרב המחבר ה"י

ברוך רחמנא דיהב לן אוריין, אורה זו תורה. ערוכה בכל ושמורה. זכה וברה. יפה כלבנה ברה. וישמה לחק על ישראל ועל רבנן לעובדה ולשומרה זאת חוקת התורה. אשרי אדם אשר לא פנה אל רהבים וחוקים אשר לא טובים, כדרך כל הארץ יקבוץ הון כל ימי חייו הבלו, כמעט רגע חלף הלך לו ומאומה לא ישא בעמלו, אין חכמה ואין תבונה חסורי מחסרה. כי אם בזאת זו תורה, ובתורתו יהגה על התורה ועל העבודה, כל שישנו בלמידה תלמוד גדול ומעשה רב.

ברוך שמיא לעלם, צדיק יסוד עולם, הן צדיק בארץ ישולם, אשרי מי שעמלו יומו ולילו, וישכון באהלי אשר נטה שם אהלו, ויט שכמו לסבול עולה של תורה, הוא גלי עמיקתא ולילה כיום לא שכב לבו, והוא ל'ו שונה והוא יתן מעדני, דקרי ותני מושך בקס'ת על משענת הקנה, דשפיר שומעניה, נושא משך תורה, משיכה דאורייתא, אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. כל מן דין ויותר מהמה צדקו יחדיו כלפי הקדש, הלא זה אדוני לי יאורי, הרב המובהק עט"ר מורי ורבי ה"ו ישא ברכה לעילא מכל ברכתא. שלם הוא בכל מדות טובות מאליפות מרובבות, לא ימיש מתוך האהל, יושב אהלים קורא ושונה תלי תילים, מעיין נובע מקור חכמה פה מפיך מרגליות, יתרץ קושיות והויות תפוחי זהב במשכיות, כמה הלכתא גברוותא. ולי' עיר לילות כימים, מתעסק בקדשים ספרן של צדיקים, להבין ולהורות משפטים וחוקים מים עמוקים, ולשונו כאש אוכלת, חכו ממתקים, כל מלתא דתמיהא וזו היא שקשה, ברוח מבינתו תריץ יתיב ויקרא שמה רחובות, במד'בר בערב'ות מהני מילי מעלייתא. וכי ישאל איש ספיקא דדינא

להיכן הדין נוטה, ידו פרש שר, לא הניח זווית ופינה, מפיו דעת ותבונה, נה'רא נה'רא ופשטיה, והדת ניתנה. מארי דשמעתתא צאו וראו מעשה ידי, הן הן עדי'ו, ספרא רבא ויקירא, אר'ש שיט'ה ספר קרבן אליצור מה מתוק מדבש, דחשיב מזהב ומפז רב.

ברוך ה' כל יומא ויומא, יהא רעוא אל אלהים יעזור, ויוציא לאור מחשבתו למען דפו'ס מעשה תוקפו וגבורתו. תורה דיליה אשר פעל ועשה, המחנה הנשאר, זה ספר כתב איש רבי, במקום שבעלי תשובה, הכי קרא שמו ספר בן פדהצור מרבה ספיקות והיד כותבת, גדולה תשובה שהלכה כמותו. ואני תפלה למען יאריך ימים ושנות חיים, אויביו ילבשו בושת, עינא דחזי ליה בבישותא ליפקע, תעובר צורתו. וזרועים ממנו יעמודו, בנים כשתילי זרע רב, מגיני ארץ אשילי רברבי. ועיני אדוני רואות, ושמח בלבו שמחה שלימה כי ירבה כבוד ביתו. אני טרם אכלה לדבר, ידעתי ביני מיעוט ערכי עלי, ומי אנכי כי אלך הלוך ודבר במיעוט שיחה, אר'ש מלחה הצולעה והנדחה יעלה על שפתו. ואולם אנכי עשיתי אר'ש לכבוד הדר עט'ר דין, הוא הדר מורי ורבי, וק'ול כי האי לית ליה פטרי, הרי הוא דבר שבחובה, שאני רב.

ברוך יקרא דה' מאתר בית שכינתיה, דקריב יתנא לדחלתיה, הוא יפרוק יתנא מפום אריותא, גוי עז פנים, מכים ועונשין שואלין ודורס'ין דשין אותו בדבילה ומחו ליה אמו'חיה מאה עוכלי בעוכלא. אהה ה' אלקים עד אימת נצטער וניזיל בטילטולא דגברא בתוך הגולה, וידל ישראל וגם דלה דלה. שלח לנו אבינו משיח לישראל, יראו עינינו וישמח לבנו, בן ישי בראש לתקוני לכולה גולה. והבית בהבנותו בנוי ומשוכלל, כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, איש תחת גפנו ותחת תאנתו אל המנוחה ואל הנחלה, כה יעשה אלהים וכה יוסיף, בעגלא ובזמן קריב ליפוק קלא מן שמיא, ובחר עוד בירושלים, ירושלים דדהבה עיר עז לנו קרית מלך רב.

נאם אנוש מזער, נער קטון לא חכימאה ולא חוזאה, אין נכון הצעיר בנימין בן לאדוני אבי הרב המורה כמוהר"ר יונה נבון ז"ל^א

א. הרב בנימין נבון תלמידו של רבינו בעל מחבר ספר 'בני בנימין', בנו של הרב יונה נבון מחבר ספרים 'נחפה בכסף' ו'גט מקושר'.

פרק כל הצלמים

דף מ, ב

לא חיישי למיעוטא ואומרין שעושין אותו לנוי, ע"כ. ולכאורה נראה מכללות דבריו ובפרט ממה שכתב 'וחז"ל לא חיישי למיעוט ואומרין שעושין אותה לנוי בלבד', נראה דס"ל דבתרתי פליגי, דפלוגתייהו הוי במקומו של רבי מאיר דקצתן הוא דפלחי להו, לרבי מאיר דחיישי למיעוט אסר לכל הצלמים, ורבנן דלא חיישי למיעוט שרו אף במקומו, דסברי כל דפריש מרובא פריש. ופליגי נמי בשאר מקומות, דרבי מאיר ס"ל דכי היכי דבמקומו קצתן עושין אותה לעבודה זרה, הכי נמי ס"ל בשאר מקומות. ורבנן סברי דדוקא במקומו הוא דקצתן עשוין לעבודה זרה אבל בשאר מקומות כולהו עשוין לנוי, כן נראה מריהטת דבריו.

ולפי קוצר דעתי יש לומר דמהש"ס לא משמע הכי, אלא מריהטא דהש"ס מוכח דבמקומו ליכא פלוגתא כלל, דכולהו ס"ל דאסור, וגם מוכח מהש"ס דבשאר מקומות כולי עלמא סברי דעשוין לנוי בעלמא, אלא {דלפ"ז} {דלפ"י} דרבי מאיר חייש למיעוטא גזר על הכל אטו מקומו, ולפי שרבנן לא חיישי למיעוט לא גזרו. ואפי' כי נדחוק בדבריו ונפרש דהכי פירושו, דבמקום רבי מאיר היה אצלם מין זה, היינו דכל צלמי דמקומו של רבי מאיר הוא מין זה, ומה שכתב 'וכבר ידעת שרבי מאיר חייש למיעוטא ולפיכך גזר על כל הצלמים לפי שקצתן עשוין לעובדן', הכי פירושו, דכיון דבמקומו לבד עובדין אותם וכל צלמיהם הן ממין זה, לפיכך גזר על כל הצורות, לפי שקצתן דהיינו [ב]מקומו עשוין לעובדן, והוא ס"ל דחיישינן למיעוט, משום הכי אסר הצלמים דכולי עלמא. אף שנדחוק כן בדבריו, עדיין קשה מה שכתב 'וחז"ל לא חיישי למיעוט ואומרין שעושין אותו לנוי בלבד', מוכח דס"ל דבשאר מקומות ס"ל לרבי מאיר דאיכא למיחש שעושין אותה

מתני', כל הצלמים אסורין מפני שהם נעבדין פעם אחת בשנה [דברי רבי מאיר], וחכמים אומרים אינו אסור בו. עיין להר"ב ר"ע [מברטנורה] בפירוש המשנה שכתב וז"ל, שהן נעבדין פעם אחת בשנה, כשהשמש חלה באותה מעלה שהצלם עשוי בו, ואע"ג דאיכא טובא שאינה אלא לנוי, רבי מאיר לטעמיה חייש למיעוטא.

ולפי קוצר דעתי יש לגמגם, דבש"ס פריך אי דנעבדין [פעם אחת בשנה] מאי טעמא דרבנן, ומשני, א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן, במקומו של רבי מאיר היו עובדין אותו פעם אחת בשנה, ורבי מאיר דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום, ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום. ולפי זה הכי פירושא דמתני', כל הצלמים דכולי עלמא אסורין מפני שהן נעבדין במקומו של רבי מאיר פעם אחת בשנה ולפיכך גזר על כל הצלמים. ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו, אבל במקומו של רבי מאיר מיהא לכולי עלמא אסורין, לפי שכולי עלמא מודו שבמקומו עובדין אותם. ולפי זה צריכים דברי הרב ביאור, דעל מה שכתבה מתני' 'מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה' כתב, דאע"ג דאיכא טובא להיתרא, רבי מאיר לטעמיה דחייש למיעוטא, והיינו דבעי לומר דאפי' במקומו של רבי מאיר לא פלחי אלא למיעוט, ומן הש"ס מוכח דבמקומו של רבי מאיר לא פליגי.

איברא כי גם על הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה קצת קשה, שאחרי הודיע לנו מהות הצלם ומנינו כתב וז"ל, ובמקום רבי מאיר היה אצלם מין ממיני הצלמים, וכבר ידעת שרבי מאיר חייש למיעוטא ולפיכך גזר על כל הצורות, לפי שקצתם עשוין לעובדן פעם בשנה כשהשמש חלה באותה מעלה שהצלם עשוי בו, וחכמים ז"ל

לעובדה, ולא כן משמע מן הש"ס, אלא דאף רבי מאיר ס"ל דבכל העולם לנוי עשויין.

לי לידחק. ודע שפירוש רע"ב ז"ל יש לסוברו גם לפירוש התוס', ועיין בסמוך בד"ה רשב"ג, וק"ל.

ושמא י"ל דהכי פירש רבי יוחנן לדעתו דעת עליון דרבי מאיר דחייש למיעוטא גזר, ר"ל אסר כל המקומות אטו מקומו, היינו דשמא הם כאנשי מקומו, ולא דפשיטא ליה דבשאר מקומות עושין אותו לנוי, אלא בכל מקום ומקום מספקא ליה שמא הם כאנשי מקומו, {ד}כיון דהוא חייש למיעוטא. ורבנן לא חיישי למיעוט ואומרינן שלנוי עשוין וליכא למיחש שעובדין אותם. ואף שלשון גזר שנקט הש"ס משמע דלאו מדינא אסר רבי מאיר אלא מטעם גזירה, לדבריו צ"ל דמדינא אסרם רבי מאיר, דהא בכל מקום ומקום חייש שמא הם כאנשי מקומו.

ולפי מה שנבאר בסמוך בדברי התוס' ז"ל (ד"ה רשב"ג), יש מקום לומר דאף התוס' ס"ל דהאי גזר לאו דווקא. ומ"מ אשכחנא פיתרי לרע"ב ז"ל דהוא ס"ל כפירוש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה, וכמובן מפשט דבריו דס"ל דבתרתי פליגי, וא"כ קשה כמו שהקשיתי לעיל. ולכן נראה שכוונתם לומר דבתרתי פליגי, ומה שאמר בש"ס 'במקומו של רבי מאיר היו עובדין אותו', היינו דקצתן היו עובדין, ורובא דצלמים אף במקומו לנוי עשוין. ולשון גזר ס"ל דפירושו אסר, וא"כ מפרשים הש"ס הכי, לפי שרבי מאיר ראה שבמקומו עובדין אותם פעם אחת בשנה, אשר בכל מקום דחייש שמא הם כאנשי מקומו דעובדין לקצתן. ורבנן דלא חיישי למיעוט לא גזרו, ר"ל דכיון דאפי' יהיה כולי עלמא כמקומו של רבי מאיר לא אסרו, לפי דהם לא חיישי למיעוט. כן ס"ל לרע"ב ז"ל, אבל ס"ל לרבנן דלפי האמת כולי עלמא לנוי עשוין חוץ ממקומו שעובדין למקצתן, ולפי שרבנן אפי' שיהיה דבשאר מקומות יהיה כמקומו של רבי מאיר לדידהו שרי, קאמר הש"ס הכי 'ורבנן דלא חיישי למיעוט לא אסרו', אבל קושטא הוא דרבנן ס"ל דבשאר מקומות יהיה כמקומו של רבי מאיר לדידהו שרי קאמר הש"ס הכי ורבנן דלא חיישי למיעוט לא אמרו, אבל קושטא הוא דרבנן ס"ל דבשאר מקומות לנוי עשוין. והיינו נמי פירוש הרמב"ם ז"ל. כן נראה

תוס' דבור המתחיל רשב"ג אומר אף שיש בידו כל דבר, בנמרא מפרש מעמא דרבי מאיר משום דחייש למיעוטא וגזר שאר מקומות אטו מקומו, ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו, ומשמע מהכא דרשב"ג נמי לא חייש למיעוטא ופליג ארבי מאיר. ותימה דא"כ קשיא דרשב"ג אדרשב"ג וקשיא הילכתא אהילכתא כו'. לכאורה קצת קשה, דלפום מה שכתבו הם עצמם בסמוך על מאי דפריך הש"ס אי דנעבדין מאי טעמא דרבנן, דהוקשה להם דמאי פריך, אימא מר סבר נעבדין ומר סבר אין נעבדין. ותימן דדייק לה ממה שאמר 'וחכמים אומרים אינו אסור' ולא קאמר וחכמים אומרים אינו נעבד. א"כ מאי קא מקשו לרשב"ג, אימא דרשב"ג ס"ל דאין נעבדין ולפיכך לא גזר, והוא לא בא לחלוק אלא על רבנן, דהם אמרו דדוקא מי שיש בידו מקל או ציפור וכו' היא דחזקתו לעבודה זרה, על זה פליג ואמר דאף שיש בידו כל דבר נמי חזקתו לעבודה זרה, אבל שאר צלמים שאין בידם שום דבר ס"ל דחזקתן לנוי עשוין, וא"כ מאי קשיא להו לרשב"ג.

ולזה י"ל דכיון דחזינן דאף רבנן לא פליגי על זה וקאמרו אינו אסור ולא קאמרו אינו עובד, משמע שדבר ברור הוא דאיכא דנעבדים, והיינו דבמקומו עובדין אותם וכמו שאמרו בש"ס, א"כ מוכח שדבר ברור הוא שבמקומו פלחי ליה. ומשום הכי הקשו דלרשב"ג דס"ל דחייש למיעוט כרבי מאיר, אמאי לא גזר. ודוחק לומר דרשב"ג פליג וס"ל דאף במקומו אין נעבדין, דהא מן הש"ס נראה דדבר ברור הוא דפלחי להו במקומו, דהא גזר ר"מ על כל המקומות, ואם אינו ברור במקומו להדיא לא גזר, וק"ל.

אמנם מאי דעדיין קצת קשה בדבריהם, דמאי קא מקשו, אימא דרשב"ג דחייש למיעוטא הכי נמי דגזר כרבי מאיר, והכא לא פליג אלא על רבנן דס"ל דדוקא צלמים שיש בידם מקל הוא דחזקתו לעבודה זרה אבל שאר צלמים אף שיש בידם חפצא שרו, על זה פליג רשב"ג ואמר דאף

למיעוטא דעלמא, אלא דר"מ סבר לגזור נמי, אבל רשב"ג אין הלכותיו גזירות ובהא פליג ארבי מאיר, דר"מ גזור והוא אינו גזור. איברא כי מלשון רבי יוחנן דקאמר רבי מאיר דחייש למיעוטא גזור ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזור, משמע דאי הוו חיישי למיעוטא הוו גזרי כרבי מאיר, דלפי דחייש גזור. וא"כ מקשו שפיר, דכיון שהוא חייש למיעוטא הוה ליה לגזור.

מ"מ יש להתבונן בהש"ס, דמוכח דמאן דחייש למיעוט צריך לגזור. ולכאורה אינו הכרח, דהא ודאי חייש למיעוט מילתא באנפי נפשה, וגזירה היא באנפי נפשה, ולא תלייא הא בהא. ובדברי הש"ס יכולין אנו לומר דקושטא קאמר, אי נמי כיון דקאמר טעם לרבי מאיר דמאי טעמא אסר לכל הצלמים, והוצרך לומר דכיון דלדידיה בעלמא חייש למיעוטא וס"ל דהמיעוט מילתא היא, היינו טעמו נמי דגזר כדי שלא יתקלקלו אנשי מקומו, ועלה קאמר דרבנן לא חיישי למיעוט לא גזור, ונקטא אגב, אבל ודאי מודה דאף [אי] דרבנן הוו חיישי למיעוט אינו הכרח להם שיגזרו ובידם תליא. אי נמי י"ל דכיון דלא נפקא ליה מידי לרבנן בין אי קאמר דאי חיישי לא גזרי ובין אי חיישי גזרי, לא רצה לאפושי פלוגתא ביניהם. אבל לרשב"ג דחייש למיעוטא ולא גזור, לא קשה וכמו שנתבאר.

תו איכא למידק, דבסמוך (ד"ה ר"מ גזור) דהוקשה להם דאמאי לא גזר לעיל בגבינות בית זונייקי גם בשאר מקומות, ותיירץ דשאני התם כי באותו מקום לא היו נשחטין לעבודה זרה כי אם המיעוט, ואי הוה גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום הוי מיעוטא דמיעוטא, אבל כאן במקומו של ר"מ היו כולן עובדין כל הצלמים. ולכאורה יש לדקדק, דכיון דבאותו מקום מדינא אסור לכולי עלמא, א"כ לפי שיטתם דס"ל דאף שר"מ מודה דבשאר צלמים דכל המקומות לנוי עשוין ולא אסר להו אלא משום גזירה בלבד שלא יתקלקלו אנשי מקומו, א"כ עדיין לא העלו ארוכה לקושייתם, דאמאי גבי גבינת בית אונייקי לא אסר וגזר כל המקומות, דכיון דבמקומו אסור מן דינא דהא לדידיה דחייש למיעוטא, א"כ בכל חתיכה

שיש בידו כל דבר חזקתו לעבודה זרה, ולעולם לדידיה דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום.

והן עתה ראיתי למוהרש"ך ז"ל (ח"ב סימן טו) שכתב וז"ל, שצ"ל כוונת התוס' ז"ל בהצעתם לומר בגמ' מפרש כו' ואח"כ כתבו ומשמע {מהדייא} {מהכא} כו' הוא, דאי הוה אמרינן דפלוגתא דרבי מאיר ורבנן תליא אי דנעבדין או אין נעבדין, דר"מ ס"ל נעבדין ורבנן סברי אין נעבדין, א"כ אין להקשות רשב"ג ארשב"ג וכו', אמנם למאי דמפרשי בגמ' משום דחייש למיעוטא וטעמא דרבנן משום דלא חיישי למיעוטא, אין לומר דרשב"ג נמי לא חייש למיעוטא ופליג אר"מ כו', יע"ש. והנראה שכיון למה שכתבתי, דכיון דהש"ס מוקי לה דר"מ חייש למיעוטא, וצ"ל שהמיעוט הוא ברור וק"ל, אף שאין לשונו סובל, מ"מ נפרשם הכי.

אמנם מה שכתב עוד הרב [מהרש"ך] ז"ל, ומאי דקאמר 'ומשמע' הוא משום דהוה מצי למימר דמה שאמר רשב"ג אף שיש בידו כל דבר לדבריהם דרבנן כו', עדיין קשה, דאף שהם כתבו 'ומשמע' לאפוקי זה, מ"מ עדיין קצת קשה מנ"ל לפרש כן כדי להקשות על רשב"ג, דמאי הוכחה מצאו לפרש כן ולהקשות כן, טפי הוה להו לומר דהוא פליג על רבנן בלבד ולא היה להם להקשות.

אמנם היותר קשה לי על דבריהם, דלפי שיטתם ז"ל דס"ל דגזר שאר מקומות אטו אותו מקום, היינו דגזר שלא יבאו להתיר במקומו קאמר, דהא לכולי עלמא ואפילו לר"מ דבשאר מקומות פשיטא להו דלנוי עשוין וכמו שכתבו הם עצמם לקמן בד"ה אמר רבא כו', א"כ מאי מקשו לרשב"ג, דאימא דאף דרשב"ג חייש למיעוט וכמו שאמר בשבת (קלו, ב) כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל, הא אם לא שהה כגון שאכלו ארי וכיוצא הוי נפל, ואע"ג שרוב נשים אינם מפילות, הוא חייש למיעוט נשים המפילות, ומשום הכי קאמר דחיישינן שמא זו מאותן המיעוט המפילות, אבל הכא דבשאר מקומות ודאי דלנוי הן עשוין, א"כ אין כאן מקום למיחש לשמא לעבודה זרה נעשו, וא"כ לא דמי לחייש